

บทบาทของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเทวะวงศ์วโรปการกับการปฏิรูปการเงินการคลังของสยาม
ในบริบทโลกาภิวัตน์

นางสาวจุฑารัตน์ วินิจสกุลไทย

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ภาควิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2548

ISBN 974-17-4628-8

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

THE ROLE OF PRINCE DEVAWONGSE VAROPRAKAR IN SIAM'S FISCAL AND FINANCIAL REFORMS
IN THE GLOBALIZATION CONTEXT

Miss Jutarat Vinijsakulthai

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Arts Program in International Relations

Department of International Relations

Faculty of Political Science

Chulalongkorn University

Academic Year 2005

ISBN 974-17-4628-8

หัวข้อวิทยานิพนธ์

บทบาทของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเทวะวงศ์วโรปการ
กับการปฏิรูปการเงินการคลังของสยามในบริบทโลกาภิวัตน์

โดย

นางสาวจุฑารัตน์ วินิจสกุลไทย

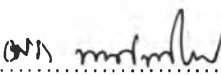
สาขาวิชา

ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

อาจารย์ที่ปรึกษา

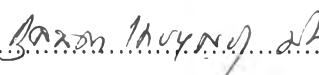
รองศาสตราจารย์ ดร.กุลลดา เกษบุญชู-มัต

คณะกรรมการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้หัวข้อวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทบริหารธุรกิจ

..... คณบดีคณะรัฐศาสตร์
(ศาสตราจารย์ ดร.อมรา พงศาพิชญ์)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.ไชยวัฒน์ คำชู)

..... อาจารย์ที่ปรึกษา
(รองศาสตราจารย์ ดร.กุลลดา เกษบุญชู-มัต)

..... กรรมการ
(อาจารย์ ดร.ศุภมิตร ปิติพัฒน์)

จุฑารัตน์ วิจิตรกุลไทย : บทบาทของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเทวะวงศ์วโรปการกับการปฏิรูปการเงินการคลังของสยามในบริบทโลกาภิวัตน์. (THE ROLE OF PRINCE DEVAWONGSE VAROPRAKAR IN SIAM'S FISCAL AND FINANCIAL REFORMS IN THE GLOBALIZATION CONTEXT) อ. ที่ปรึกษา : รองศาสตราจารย์ ดร. กุลลดา เกษบุญชู-มีดี, จำนวนหน้า 152 หน้า. ISBN 974-17-4628-8.

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มุ่งศึกษาถึงบทบาทของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเทวะวงศ์วโรปการที่มีต่อการปฏิรูปการคลังของประเทศในช่วงรัชกาลที่ 5 ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่ยสยามอยู่ภายใต้โครงสร้างอำนาจระหว่างประเทศในระบบทุนนิยมและกระบวนการโลกาภิวัตน์

จากการศึกษาพบว่า การเข้ามามีปฏิสัมพันธ์โดยตรงกับระบบเศรษฐกิจโลกและกระบวนการโลกาภิวัตน์มีอิทธิพลอย่างชัดเจนต่อการปฏิรูปโครงสร้างภายในของสยามในด้านต่างๆ เพื่อให้กลายเป็นรัฐสมัยใหม่ (Modern State) โดยหนึ่งในปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญต่อการสร้างรัฐสมัยใหม่ก็คือ การปฏิรูปทางด้านการคลัง และพบว่านอกเหนือจากบทบาทและหน้าที่ที่เด่นชัดในเรื่องการต่างประเทศแล้ว สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเทวะวงศ์วโรปการทรงมีบทบาทสำคัญในการปฏิรูปการคลังของประเทศด้วยโดยทรงมีส่วนสำคัญในการจัดการรายได้ ควบคุมและตรวจสอบการใช้จ่ายของรัฐ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของระบบการคลังสมัยใหม่ให้เป็นไปอย่างมีระเบียบแบบแผน ทั้งนี้เพื่อป้องกันการล้มละลายทางการคลังของประเทศ และเพื่อให้รัฐมีทุนที่เพียงพอต่อการนำไปใช้ปฏิรูปประเทศในด้านต่างๆ เพื่อสร้างรัฐสมบูรณาญาสิทธิราชย์ต่อไป

ภาควิชา ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ
สาขาวิชา ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ
ปีการศึกษา 2548

ลายมือชื่อนิสิต.....*จุฑารัตน์ วิจิตรกุลไทย*.....
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา.....*ดร. กุลลดา เกษบุญชู-มีดี*.....

4681111024 : MAJOR INTERNATIONAL RELATIONS

KEY WORD: FISCAL REFORM / PRINCE DEVAWONGSE VAROPRAKAR

JUTARAT VINIJSAKULTHAI : THE ROLE OF PRINCE DEVAWONGSE VAROPRAKAR IN SIAM'S FISCAL AND FINANCIAL REFORMS IN THE GLOBALIZATION CONTEXT. THESIS ADVISOR : ASSOC. PROF.KULLADA KESBOONCHOO MEAD, PH.D, 152 pp. ISBN 974-17-4628-8.

This thesis focuses on Prince Devawongse varopakar's roles towards Siam's fiscal and financial reforms during the reign of King Rama V, the period when Siam was under capitalist international power-structure and the process of globalization.

The study finds that the European world-economy system and the process of globalization clearly influenced on many aspects of Siam's internal structure-reform in order to become a modern state. One of the important basic factors to become a modern state was the fiscal and financial reforms. Moreover, it is found that apart from the prince's salient roles on international affairs, he also exercised a significant role on Siam's fiscal and financial reforms. He took part significantly in systematic revenue-management as well as control and inspection of state's payment, a part of modern fiscal system, in order to prevent state's treasury-bankruptcy and to provide enough funds for various reforms which finally contributed to the strong sustainable absolute monarchy-state.

Department International Relations
Field of study International Relations
Academic year 2005

Student's signature.....*Jutarat Vinijsakulthai*
Advisor's signature.....*Kullada K. M*

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ไม่อาจเกิดขึ้นและเสร็จสิ้นอย่างสมบูรณ์ได้ หากปราศจากการให้คำแนะนำ ชี้แนะแนวทาง รวมทั้งโอกาสและความเมตตาจาก รองศาสตราจารย์ ดร.กุลลดา เกษบุญชู-มีดี อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ที่ได้สละเวลาให้คำปรึกษาและแนะนำทั้งในส่วนของเนื้อหาและการคิดวิเคราะห์ รวมถึงการแนะนำแหล่งข้อมูลที่สำคัญ ผู้เขียนจึงใคร่ขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้ ขอขอบพระคุณอาจารย์ ดร. ศุภมิตร ปิติพัฒน์ ที่กรุณาตรวจแก้และให้ข้อชี้แนะอันเป็นประโยชน์ต่อวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ หากมีข้อผิดพลาดประการใดปรากฏในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ก็เนื่องมาจากความอ่อนด้อยทางวิชาการของผู้เขียนเองทั้งสิ้น และขอขอบพระคุณคณาจารย์ทุกท่านในภาควิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่ได้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ให้แก่ผู้เขียนตลอดการศึกษาในรั้วมหาวิทยาลัยแห่งนี้

ผู้เขียนใคร่ขอขอบคุณ พี่ฉัตรที่เป็นจุดเริ่มต้นของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่หอจดหมายเหตุแห่งชาติทุกท่านที่คอยให้บริการและตอบข้อซักถามของผู้เขียนด้วยดี เสมอตลอดระยะเวลาที่ทำการค้นคว้า ขอขอบคุณ คุณวิมลพรรณ ปิตรีวัชชัย และอาจารย์พอใจ ฤมยา ที่ได้สละเวลาอันมีค่าในการให้ข้อมูลแก่ผู้เขียนเป็นอย่างดี อันเป็นประโยชน์ต่อการเขียนวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

สุดท้ายนี้ ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณบิดา มารดา และทุกๆ คนในบ้านที่สนับสนุนให้ผู้เขียนรักการศึกษา เป็นทั้งกำลังทรัพย์ กำลังใจและพลังผลักดันที่สำคัญที่ทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ ขอขอบคุณน้องๆ ที่คอยรับฟังปัญหาและให้กำลังใจกับพี่คนนี้เสมอมา ขอขอบคุณพี่ธิ ที่ยังคงคอยถามไถ่ให้กำลังใจและให้แง่คิดแก่ผู้เขียนทั้งในเรื่องการศึกษาและการดำเนินชีวิตอยู่เสมอ ขอขอบคุณพี่หุ่ย ไอ้ต ที่อยู่ร่วมแบ่งปันความสุข ความทุกข์และให้กำลังใจตลอดระยะเวลาที่ทำวิทยานิพนธ์ ขอขอบคุณพี่เอ สำหรับพลังและแรงใจในช่วงการปรับแก้วิทยานิพนธ์จนทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้เสร็จสมบูรณ์ได้ ตลอดจนพี่ๆ เพื่อนๆ ภาควิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศทุกคนที่คอยให้คำแนะนำ รับฟังปัญหา และให้กำลังใจแก่ผู้เขียนเสมอ ขอขอบคุณทุกความช่วยเหลือที่ทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี รวมทั้งขอบคุณทุกกำลังใจดีที่ผู้เขียนได้รับเสมอตลอดระยะเวลาแห่งการศึกษา

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
สารบัญ	ช
สารบัญภาพ	ญ
บทที่	
1 บทนำ	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์ในการศึกษา	4
1.3 ขอบเขตการวิจัย	4
1.4 สำนักรวบรวมข้อมูล	4
1.5 สมมติฐาน	8
1.6 กรอบความคิดที่ใช้ในการศึกษา	8
1.7 วิธีการวิจัยและการรวบรวมข้อมูล	10
1.8 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	11
2 พระประวัติของสมเด็จพระยาเทววงศ์วโรปการ	12
2.1 พระประสูติ	12
2.2 การศึกษา	12
2.3 การรับราชการ	14
3 การปฏิรูปการคลังของสยามในบริบทของการสร้างรัฐสมบูรณาญาสิทธิราชย์	25
3.1 สยามกับการปกครองในระบบรัฐราชาธิราช	25
3.2 สยามในกระบวนการโลกาภิวัตน์และปัญหาภายใต้โครงสร้างรัฐแบบ ราชาธิราช	28
3.3 การเตรียมการในการสร้างรัฐสมบูรณาญาสิทธิราชย์	39
3.4 การดำเนินการเพื่อสร้างรัฐสมบูรณาญาสิทธิราชย์ในระยะแรก	48
3.5 การดำเนินการเพื่อสร้างรัฐสมบูรณาญาสิทธิราชย์ในระยะหลัง	52
3.6 โครงสร้างและการจัดการทางการเงินการคลังของสยามก่อนการปฏิรูป	62
3.6.1 การจัดเก็บรายได้ของรัฐ	66
3.6.1.1 การจัดเก็บภาษีอากรโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐบาล หรือภาษีหลวง	66

บทที่	หน้า
3.6.1.2 การจัดเก็บภาษีอากรโดยเอกชนซึ่งได้รับการแต่งตั้งจากรัฐบาล หรือภาษีผูกขาด.....	67
3.6.2 การใช้จ่ายของรัฐ.....	73
3.7 โครงสร้างและการจัดการทางการเงินการคลังของสยามหลังการปฏิรูป.....	74
3.7.1 การดำเนินการเพื่อปฏิรูปโครงสร้างการบริหารจัดการการคลังของประเทศ.....	75
3.7.2 กระบวนการในการจัดการการคลังของประเทศหลังการปฏิรูป.....	85
3.7.2.1 การจัดเก็บรายได้ของรัฐ.....	86
3.7.2.2 การใช้จ่ายของรัฐ.....	87
3.7.2.3 การควบคุมและตรวจสอบการคลังของรัฐ.....	89
3.7.2.4 การหารายได้เพิ่ม.....	89
4 สมเด็จพระบรมราชาที่ 4 กับการปฏิรูปการคลังของประเทศ.....	91
4.1 บทบาทของสมเด็จพระบรมราชาที่ 4 กับการจัดการรายได้ของรัฐศึกษาผ่านกรณีปัญหาสุรา.....	91
4.1.1 ความสำคัญของสุราที่มีต่อสยาม.....	91
4.1.2 ปัญหาที่เกิดขึ้นจากสุรา.....	92
4.1.2.1 ปัญหาสุราในสมัยรัชกาลที่ 4 ช่วงก่อนการทำสนธิสัญญาบาวริง.....	93
4.1.2.2 ปัญหาสุราหลังการทำสนธิสัญญาบาวริง.....	94
4.1.2.3 ปัญหาสุราในสมัยรัชกาลที่ 5.....	96
4.1.3 การแก้ไขปัญหาสุราในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว.....	98
4.1.3.1 การแก้ไขปัญหาสุราภายในประเทศ.....	98
4.1.3.2 การเจรจากับต่างประเทศเพื่อแก้ไขปัญหาสุรา.....	98
4.1.4 บทบาทของสมเด็จพระบรมราชาที่ 4 กับการแก้ไขปัญหาสุรา.....	100
4.2 สมเด็จพระบรมราชาที่ 4 กับการตรวจสอบการใช้จ่ายของรัฐผ่านการจัดทำงบประมาณ.....	109
4.2.1 จุดเริ่มต้นของการจัดทำงบประมาณ.....	109
4.2.2 สมเด็จพระบรมราชาที่ 4 กับการงบประมาณ.....	111
4.3 สมเด็จพระบรมราชาที่ 4 กับการกู้เงินต่างประเทศ.....	123
4.3.1 สาเหตุและความพยายามในการกู้เงินจากต่างประเทศ.....	124
4.3.2 บทบาทของสมเด็จพระบรมราชาที่ 4 กับการกู้เงินต่างประเทศ.....	125

บทที่	หน้า
5 บทสรุปและวิเคราะห์.....	135
รายการอ้างอิง.....	142
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์.....	152

สารบัญแผนภาพ

	หน้า	
แผนภาพที่ 1	โครงสร้างหน่วยงานที่มีหน้าที่รับผิดชอบในการจัดเก็บภาษีอากรส่งให้กับ กรมพระคลังมหาสมบัติ.....	65
แผนภาพที่ 2	โครงสร้างแสดงการจัดเก็บรายได้โดยหน่วยงานของรัฐ.....	71
แผนภาพที่ 3	โครงสร้างแสดงการจัดเก็บรายได้โดยเจ้าภาษีนายอากร.....	72
แผนภาพที่ 4	โครงสร้างการรวบรวมภาษีอากรของประเทศหลังการปฏิรูปการคลัง.....	83
แผนภาพที่ 5	โครงสร้างการจัดเก็บภาษีอากรที่ดำเนินการโดยรัฐช่วงหลังการปฏิรูปการ คลัง.....	85
แผนภาพที่ 6	โครงสร้างการจัดสรรงบประมาณการใช้จ่ายให้กับหน่วยงานต่างๆ ของ ประเทศหลังการปฏิรูปการคลัง.....	89